

**BUYRAK KASALLIKLARIDA QO'LLANILADIGAN O'SIMLIKLARNI O'RGANISH
VA ULARDAN OLINGAN PREPARATLAR**

S.S.Safarov

*Buxoro Davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston Respublikasi Buxoro shahri
e-mail: ssafarov9796@gmail.ru, tel. +99891 400-93-00*

Ushbu maqolada buyrak kasalliklarida qo'llaniladigan o'simliklardan olingan hozirda amaliyotda qo'llaniladigan dori preparatlar, ularning afzalliklari farmakologik xususiyatlari haqida ma'lumot berilgan.

Yuqori terapevtik ta'sirga ega bo'lgan sintetik diuretiklar, ammo muntazam ravishda qo'llanilganda, istalmagan nojo'ya ta'sirlar natijasida organizmning funksiyalari va tuzilmalarida turli xil buzilishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, dorivor o'simliklar alohida qiziqish uyg'otadi. Ular buyraklarning glomerulyar apparatlarining kamayishiga olib kelmaydi, past toksiklikka ega, ularning diuretik ta'siri siydikda kaliyning sezilarli darajada chiqarilishi bilan birga kelmaydi, shuning uchun ular sezilarli kontrendikatsiyaga ega emas. Ularga qarshilik juda kamdan-kam hollarda rivojlanadi. Dorivor o'simliklardan foydalanish, ayniqsa preparatlarda, davolash bilan birga tanaga qo'shimcha ravishda turli xil tabiiy moddalar (vitaminlar, kimyoviy elementlar va boshqalar) beradi. Dorivor o'simliklar uzoq vaqt davomida profilaktika maqsadida ishlatilishi mumkin, hech qanday asoratdan qo'rqmasdan, sintetik preparatlar haqida gapirish mumkin emas. Kuzatishlardan ko'rinib turibdiki, o'simliklarning diuretik xususiyatlari siydikning turg'unligini bartaraf qiladi, buyrak epiteliyasini tirnash xususiyatisiz siydik chiqarishni oshiradi. Bundan tashqari, bir vaqtning o'zida oshqozon-ichak trakti, ter bezlari ishi yaxshilanishi, mineral va kislota-ishqor almashinuvi normallasishi, buyraklar va siydik pufagidan tuzlar va mayda toshlar olib tashlanishi aniqlandi. Shuningdek, bachadon qo'shimchalari va prostata bezida qon aylanishi yaxshilandi, buyraklar va siydik yo'llari dezinfektsiyalanadi.

Qayd etilgan holatlar mahalliy dorivor o'simliklar xomashyosi asosida samarali import o'rnini bosuvchi diuretik preparatlarni ishlab chiqish va tibbiyot amaliyotiga joriy etishning dolzarbligini ko'rsatadi [1.2.3.].

O'simlik diuretiklari bir vaqtning o'zida antiseptik, yallig'lanishga qarshi va gipotenziv ta'sirga ega. Hozirgi vaqtda quyidagi diuretik o'simliklarning preparatlari yaxshi o'rganilgan va klinik amaliyot uchun tavsiya etiladi: ko'k jo'xori guli, oddiy ayiqbo'yi, bo'yog'li bo'yoq, buyrak choyi, oddiy archa va oddiy lingonberry. Qayin kurtaklari va barglari, tirmik ildizlari, oddiy makkajo'xori stigmasi bo'lgan ustunlar, jun gulli va o'roqsimon astragalusning havo qismlari, oddiy zira mevalari, maydanoz va boshqa bir qator o'simliklarning diuretik ta'siri uzoq vaqtdan beri isbotlangan va shubhasizdir. . Biroq, ilmiy tibbiyotda diuretik sifatida ulardan tayyorlangan

preparatlar keng qo'llanilishini topmadi. Yaxshi diuretik ta'sir silikatlarini o'z ichiga olgan xom ashyo - otquloq va alpinist o'ti bilan amalga oshiriladi. Diuretik ta'sir atirgul kestirib, qichitqi o'ti barglaridan kelib chiqadi [4.5].

Quyida diuretik sifatida ishlatiladigan mahalliy dorivor o'simliklar haqida ma'lumot berilgan.

(1.2-jadval).

Diuretik sifatida ishlatiladigan mahalliy dorivor o'simliklar

Xom ashyo nomi	Asosiy faol moddalar	Farmakologik xususiyatlari va qo'llanilishi
1	2	3
Styli cum Zeae - stigmatis Zeae maydis - Makkajo'xori onalik ustunchasi va og'izchasi	Flavonoidlar (kersetin, rutin, izoker-sitrin, miritsetin, trisin), K1 vitamini, askorbin, pantotenik kislotalar, karotinoidlar, sitosterol va stigmasterol, saponinlar, qatronli moddalar, yog'li yog'lar, efir moylari, inositol	Makkajo'xori onalik ustunchasi va og'izchasi aniq xoleretik xususiyatlarga ega, qon ivish jarayonini tezlashtiradi, diurezni oshiradi. Makkajo'xori popuklari preparatlari xoleretik, diuretik sifatida ishlatiladi.
Herba Equiseti arvensis - dala qirqbo'g'imi	Triterpenli saponinlar, flavonoidlar (ekvizetrin va boshqalar), ko'p miqdorda kremniy kislotalari.	Dala qirqbo'g'imi diuretik, gemostatik va yallig'lanishga qarshi xususiyatlarga ega. Qirqbo'g'im preparatlari yurak tiqilishi uchun diuretik sifatida, shuningdek, o'pka yurak yetishmovchiligi bilan bog'liq shish uchun buyuriladi. Bundan tashqari, buyraklar va siydik yo'llarining yallig'lanish kasalliklari uchun ham qo'llaniladi. Kremniy birikmalari mavjudligi sababli, dala qirqbo'g'imi yurak va miya tomirlarining aterosklerozi, urolitiyoz, kapillyar tomirlarning shikastlanishi, shuningdek, kimyoterapiya bilan davolash paytida o'pka va teri tuberkulyozi uchun tavsiya etiladi.
Folia Urticae - qichitqio't	K1, C, B2 vitaminlari, karotinoidlar, pantotenik kislota, xlorofil, urticin glikozid, chumoli kislotalari, taninlar va boshqa moddalar.	Qichitqi o'ti preparatlari aniq gemostatik, shuningdek xoleretik, diuretik va yallig'lanishga qarshi xususiyatlarga ega, oshqozon-ichak traktining shilliq pardalarini tiklash jarayonlarini tezlashtiradi. Qichitqi o'tida katta miqdorda bo'lgan xlorofill ogohlantiruvchi va tonik ta'sirga ega, asosiy metabolizmni kuchaytiradi, yurak-qon tomir tizimi va nafas olish markazining faoliyatini yaxshilaydi; ta'sirlangan to'qimalarning granulyatsiyasi va epitelizatsiyasini rag'batlantiradi.
Fructus Rosae - Na'matak mevasi	Askorbin kislotalari, B1, B2, P, PP, K1 vitaminlari, karotin,	Askorbin kislotalari, B1, B2, P, PP, K1 vitaminlari, karotin, tokoferollar, qandlar, pektinlar, taninlar,

	tokoferollar, qandlar, pektinlar, taninlar, organik kislotalar, flavonoidlar (kversetin, izo-kersetin, kaempferol va boshqalar). Yong'oq tarkibida karotenoidlarga va E vitaminiga boy yog'li yog' mavjud.	organik kislotalar, flavonoidlar (kversetin, izo-kersetin, kaempferol va boshqalar). Meva tarkibida karotenoidlar va E vitaminiga boy yo'glar mavjud. Na'matak mevalari va ularning preparatlari sklerotik va qoraquloqqa qarshi ta'sirga ega, organizmdagi oksidlanish-qaytarilish jarayonlarini sezilarli darajada oshiradi, organizmning zararli ekologik ta'sirlarga, infeksiyalarga va boshqa salbiy omillarga chidamliligini rag'batlantiradi. Na'matak mevalari to'qimalarning yangilanishini, gormonlar sintezini yaxshilaydi, uglevod almashinuviga, qon tomirlarining o'tkazuvchanligiga va boshqalarga ijobiy ta'sir qiladi. Shuningdek, ular yallig'lanishga qarshi, xoleretik va diuretik xususiyatlarga ega.
Flores Achilleae filipendulinae – bo'yomodaron gullari	Flavonoidlar (luteolin, quercetin, sinarozid, giperosid, rutin), kumarinlar (dihidro-kumarin, esculetin, skopoletin), fenolkarbon kislotalar, taninlar, efir moylari, aminokislotalar, askorbin kislotasi, karotenoidlar, polisaxaridlar va boshqa moddalar.	gullari yuqori diuretik faollikka ega, ular shuningdek, aniq yaraga qarshi va gemostatik ta'sir ko'rsatadi.
Herba Ziziphorae pedicellat-ae – kiyiko't yer ustki qismi	borneol, kamfora, boronil asetat, shuningdek, flavonoidlar, kumarinlar, askorbin kislotasi, taninlar va boshqa moddalarni o'z ichiga olgan.	Gipotenziv, diuretik, yarani davolovchi vosita. Efir moyi antibakterial ta'sir ko'rsatadi.
Radix et folia Petroselini – moychechakning ildizi va barglari	Efir moyi, flavonoidlar, askorbin kislotasi, B1, B2, P vitaminlari, karotin, mineral tuzlar.	Petrushka efir moyi aniq diuretik xususiyatga ega. U siydik pufagining funktsional kasalliklari va dekompensatsiyalangan yurak nuqsonlari bilan diurezning pasayishi bilan kechadigan kasalliklarda qo'llaniladi.
Herba Polygonii avicularis - трава горца птичьего	Avicularin flavon glikozid, askorbin kislota, vitamin K1, provitamin A, taninlar va kremniy kislotasi birikmalari.	O'simlik asosiy tarkibiy qismi bo'lgan tog'li o'simlik preparatlari va kolleksiyaal siydik yo'llarining surunkali kasalliklari, buyrak glomerullarining filtrlash funksiyasining zaiflashishi va siydikda ko'p miqdorda mineral tuzlarning paydo bo'lishi uchun ishlatiladi. shuningdek, funktsional jigar etishmovchiligi va organizmda toksik moddalarni ushlab turish bilan bog'liq kasalliklar uchun metabolik mahsulotlar, diurezni oshiradi.
Gemmae et folia Betulae – почки и лист березы бородавчатой	Efir moyi, qatronlar, butil efir shaklidagi betuloritik kislota, flavonoidlar, taninlar, saponinlar, karotin, askorbin kislotasi.	Qayin kurtaklari va barglari diuretik, xoleretik va dezinfeksiyalash vositalari sifatida ishlatiladi. Yurak etishmovchiligida ushbu dorilar ta'sirida diurez kuchayadi, nafas qisilishi kamayadi va bemorlarning farovonligi yaxshilanadi.

Fructus Cari – плоды тмина обыкновенного	Karvakrol, dihidrokarvon, dihidrokarveon, yog'li yog', oqshillar, flavonoidlar, taninlarni o'z ichiga olgan efir moyi.	Mevalar bakteritsid, antispazmodik, anestetik va xoleretik xususiyatlarga ega. Bundan tashqari, ular diuretik va laktojenik ta'sirga ega.
Rizomata et radices Rubiae – корневище и корни марены красильной	Antratsen hosilalari (ruberitrik kislota, galiodin, pur-purin, alizarin va boshqalar), limon, olma va tartarik kislotalar.	Ildiz va ildizlarning qaynatmasi nefrolitiyaz, podagra, xolelitiyoz bilan diuretik sifatida ishlatiladi.
Herba Astragali falcati –Astragal yer ustki qismi	Triterpenoidlar, vitaminlar, fenolkarboksilik kislotalar, azotli birikmalar (3-nitro-1-propanol, 3-nitro-propion kislotasi, miserotoksin, sibariy), flavonoidlar (robinin), alkaloidlar.	Antiazotemik preparat - flaroninni olish uchun manba sifatida tavsiya etiladi. Xoleretik va diuretik xususiyatlarni ko'rsatadi.

Xalq tabobatida diuretik sifatida qo'llaniladigan dorivor o'simliklar turli xil kombinatsiyalarda mohirona foydalanish bilan organizmda suyuqlikni ushlab turish bilan kechadigan yurak-qon tomir tizimi, jigar, buyraklar va boshqalarning surunkali kasalliklarini davolashda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishishi mumkin [4.5.6].

Adabiy manbalarga ko'ra, diuretik ta'sirga ega dorivor o'simliklar Sharq xalq va an'anaviy tabobatida keng qo'llanilgan. Shunday qilib, Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asarida uning siydik haydovchi dori sifatida qo'llagan 24 ta dorivor o'simlik tavsifini topamiz[1]. Ulardan 17 tasi an'anaviy tibbiyotda shu maqsadda qo'llaniladi va quyidagi o'ntasi uchun diuretik ta'sir tajribada tasdiqlangan:

Dorivor verbena - Verbena officinalis L.

Yovvoyi sabzi - Daucus carota L.

Dala qovun - Melo agrestis Pang.

Hypericum perforatum L.

Shuvoq - Artemisia absinthium L.

Xushbo'y selderey - Apium graveolens L.

Yovvoyi qushqo'nmas - Asparagus officinalis L.

Dumaloq to'yinganlik -Cyperus rotundus L.

Tikanli tatar - Onopordon acanthium L.

Oddiy qamish - Phragmites communis (L.).

Diuretik dorivor o'simliklar turli xil biologik faol moddalarga ega ekanligini, turli tizimlarga va turli mexanizmlarga ta'sir qilishini hisobga olgan holda, to'liqroq va tez terapevtik ta'sir ko'rsatish uchun bir vaqtning o'zida bir nechta o'simlik tarkibiy qismlaridan foydalanish tavsiya etiladi. Bu muammo o'simlik preparatlari kabi dozalash shakllari yordamida muvaffaqiyatli hal qilinadi.

To'plamga kiritilgan turli xil o'simliklarning biologik faol moddalarining xilma-xilligidan organizm o'zini o'zi boshqarish orqali o'zi uchun etishmayotgan tarkibiy qismlarni tanlash va ularni metabolik jarayonlarga kiritish uchun keng imkoniyatlarga ega ekanligiga ishoniladi. Preparatlarning terapevtik samaradorligi faol va tegishli

moddalarning sinergiyasining umumiy qonuniyatlarining namoyon bo'lishi, ularning farmakologik ta'sirini yig'ish va kuchaytirishdir.

Ushbu retseptlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, kompozitsiyalarni tuzishda diuretik xususiyatlarga ega o'simliklar bilan bir qatorda mikroblarga qarshi ta'sirga ega o'simliklarga, shuningdek, umumiy mustahkamlovchi ta'sirga ega, buyraklardagi qon aylanishini yaxshilaydigan, spazmolitik va antispazmodik xususiyatlarga ega o'simliklarga katta e'tibor beriladi. yallig'lanish ta'siri.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Сидоренко Г.И. Вопросы риска при клиническом применении диуретиков // Кардиология. – Москва, 2000. - №4. – С. 77-78.
2. Машковский М.Д. Лекарственные средства: В 2-х т. – М.: Новая волна, 2002. – Т. 1. – 540 с.
3. Харкевич Д. А. Фармакология, 2005 -С. 124-136.
4. Кукес В. Г. Клиническая фармакология / В.Г. Кукес. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2006. – 944 с.
5. Георгиевский В.П., Комиссаренко Н.Ф., Дмитрук С.Е. Биологически активные вещества лекарственных растений. – Новосибирск: Наука, Сиб. отделение, 1990. – 144 с.
6. Горбачев В.В., Горбачева В.Н. Витамины, микро- и макроэлементы. Справочник.-Минск: Книжный дом «Интерпрессервис», 2002. -544 с.
7. Гринкевич Н.И., Сорокина А.А. Биологическая роль микроэлементов. – М., 1983.
8. <https://altaibalzam.ru/shop/trava-gortsa-ptichego-sporysh-50gr>
9. <https://biotus.uz/astragal-i-kodonopsis-dragon-herbs-500-mg-100-kap.html>